

Vernieuwen en nog eens vernieuwen

Op de ranglijst van meest welvarende landen, gemeten aan het bruto binnenlands produkt per hoofd van de bevolking, staat Nederland op de twaalfde plaats. Dat zegt op zich zelf niet veel, want op die maatstaf valt het nodige af te dingen. Belangrijker is de vraag of de Nederlandse economie in de komende jaren in staat zal zijn haar relatieve positie te midden van de internationale concurrentie te handhaven. Is aan de voorwaarden daarvoor voldaan? Welke factoren bepalen of een land het economisch gezien goed doet en hoe brengt Nederland het er in dat opzicht vanaf? Dat zijn de vragen die in dit nummer van ESB centraal staan.

Om misverstanden te voorkomen: het zijn natuurlijk niet landen die met elkaar concurreren, maar ondernemingen. Praten over het concurrentievermogen van een economie is eigenlijk niet erg zinvol, want het verhult dat zeer verschillende ondernemingen elkaar op zeer verschillende markten beconcurreren. Met zeer wisselend resultaat. Willen we daarover iets zinnigs zeggen, dan zullen we de macro-bril af moeten zetten en ons in afzonderlijke sectoren of liever nog afzonderlijke markten moeten verdiepen. Hoe staat, vanuit dat perspectief, de Nederlandse economie ervoor?

Vooropgesteld moet worden dat de uitgangssituatie goed is. De gunstige ligging in Europa, de goede verbindingen met het achterland, de internationale oriëntatie, de sterke exportpositie, de goed opgeleide beroepsbevolking, het goede onderwijsstelsel, de ruime beschikbaarheid van kapitaal en technologische kennis, het stabiele sociale klimaat, de aanwezigheid van een aantal grote internationale ondernemingen in ons land, het ruim gediversifieerde en betrekkelijk innovatieve midden- en kleinbedrijf, de in het algemeen vrij sterke vermogenspositie van bedrijven en de aanwezige handelsgeest en ondernemingszin, dat zijn allemaal kaarten die ook in de toekomst kunnen worden uitgespeeld. Zij bieden alleen geen garantie voor een winnend spel. De internationalisatie van de economie zet door, de technologische ontwikkeling gaat steeds sneller, de levenscycli van produkten en processen worden korter. Al die factoren wijzen in dezelfde richting: de concurrentie wordt steeds heftiger. Dat heeft in het bedrijfsleven reeds een omvangrijk herstructureringsproces op gang gebracht. Maar ook andere betrokkenen zullen hun positie moeten herijken.

Hoe komt de noodzakelijke economische vernieuwing tot stand? De neoklassieke theorie legt de nadruk op een goede marktwerking. Die zorgt ervoor dat alle produktiefactoren volgens hun marginale produktiviteit worden beloond en dus daar worden ingezet waar zij het meest produktief kunnen worden aangewend. Omdat prijzen tevens beloningen zijn voor ingezette produktiefactoren, vormen zij prikkels om de optimale allocatie tot stand te brengen. Wie een beter produkt voortbrengt, harder werkt, beter opgeleid is of een schaarser talent bezit, ontvangt daarvoor een hogere beloning. Dat vormt de stimulans voor economische groei en vernieuwing. In Nederland is die 'incentive'-structuur echter niet zo sterk ontwikkeld. De beloningsverschillen in ons land zijn beperkt. De marginale belastingtarieven en inkomensgebonden heffingen stimuleren het leveren van een extra inspanning niet. Wij kijken ook niet hoog op tegen de self-made man die kwistig met zijn snel verdiende geld rondstroot. Op veel markten gelden wetten en regelingen waardoor het prijsmechanisme niet goed werkt. Al die factoren kunnen het tempo van de economische vernieuwing vertragen.

Een andere visie op het proces van economische vernieuwing is gepresenteerd door J.A. Schumpeter. In Schumpeters benadering staat de ondernemer centraal. Hij is de inspirator en organisator van de economische vernieuwing. In de concurrentiestrijd die op de markt ontbrandt, wordt uitgemaakt welke innovaties – zowel technisch als organisatorisch – overleven. Hoe staat het in Nederland met het ondernemerschap? Na een jarenlange daling neemt sinds 1985 het aantal ondernemingen weer toe. Ondernemen is weer in zwang. Het roept ook geen negatieve associaties meer op zoals in de jaren zestig en zeventig. Maar er zijn nog vele barrières die een vrije toetreding tot markten belemmeren. Het wemelt in ons land van de wetgeving en kartelregelingen die gevestigde belangen beschermen. Behalve het ontstaan van nieuwe ondernemingen is ook de rentabiliteit van bestaande ondernemingen een belangrijk criterium voor de mate van dynamiek in een economie. De beloning voor het ondernemen is in het afgelopen decennium spectaculair verbeterd. Het merendeel van de Nederlandse bedrijven kan bogen op een solide vermogenspositie. Daarmee is een belangrijke voorwaarde vervuld voor nieuwe investeringen die de motor van de economische vernieuwing draaiende houden.

In beide bovengenoemde theorieën staat de markt centraal. In recentere theorieën wordt echter ook een belangrijke plaats ingeruimd voor coördinatie van beslissingen door middel van onderlinge afspraken die de onzekerheid kunnen verminderen. Het economische succes van Japan is daaraan niet vreemd. Het is duidelijk dat een goede onderlinge afstemming van beslissingen van al degenen die bij het proces van economische vernieuwing betrokken zijn, van groot belang kan zijn. Nauwe samenwerking tussen overheden en bedrijfsleven bij voorbeeld bij het opzetten en uitvoeren van infrastructurele projecten (public-private partnerships); een goede afstemming van onderwijsprogramma's op de behoeften van de arbeidsmarkt; de vorming van netwerken waarlangs technologische kennis zich snel verspreidt; samenwerking tussen werkgevers en werknemers om arbeidsmarkt- en andere vraagstukken vanuit een gemeenschappelijk belang en verantwoordelijkheid aan te pakken; samenwerking tussen leveranciers en afnemers om de kwaliteit van produkten te verbeteren. Vooral door de revolutionaire ontwikkelingen op het gebied van de informatie- en telecommunicatietechnologie is een steeds betere coördinatie van beslissingen mogelijk. Wie daarvan geen gebruik maakt, loopt een concurrentienadeel op. Terwijl in sommige sectoren, zoals de landbouw, het samenwerkingsmodel al ver is ontwikkeld, staat het in andere nog in de kinderschoenen. Maar overal wordt samenwerking als concurrentievervalsing van steeds groter belang.

Er hoeft geen twijfel over te zijn dat de Nederlandse economie in een goede uitgangssituatie verkeert om de uitdagingen van de jaren negentig aan te gaan. In sommige gevallen zou wat meer marktwerking kunnen helpen, soms zou meer durf en initiatief gewenst zijn, soms is een betere samenwerking nodig. Algemene voorschriften zijn daarvoor niet te geven. Van geval tot geval, van markt tot markt, moeten oplossingen voor de problemen worden gevonden. Het enige dat vaststaat is dat niemand achterover kan leunen. Concurreren is permanent vernieuwen.

L. van der Geest